

Sundarakandam from Champuramayana

——
चम्पूरामायणे सुन्दरकाण्डम्

——
Document Information

Text title : SundarakAndam from Champuramayana

File name : sundarakANDamchampUrAmAyaNa.itx

Category : raama, hanumaana

Location : doc_raama

Author : Raja Bhoja or vidarbharAja

Transliterated by : Seshadri nsesha92 at yahoo.in

Latest update : February 18, 2023

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

April 9, 2023

sanskritdocuments.org

ચમ્પૂરામાયણે સુન્દરકાણ્ડમ્

અથ ભોજચમ્પૂરામાયણે સુન્દરકાણ્ડમ્ ।

તતો હનૂમાન્દશકણ્ઠનીતાં

સીતાં વિચેતું પથિ ચારણાનામ્ ।

મહેન્દ્રશૈલસ્ય ખગેન્દ્રવેગઃ

પ્રસ્થાદુદ્ધસ્થાત્રથમાનવેગઃ ॥ ૧ ॥

તદાનીમુદ્-વદુલ્લઙ્ઘન દૃઢતર નિહિતચરણ નિષ્પીડનં સોઢુમક્ષમઃ ક્ષમાભૃદેષ નિઃશેષનિઃસરન્નિર્ઝરૌઘતયા
નિરન્તર નિષ્પતદ્ બાષ્પવર્ષ ઇવ, ઇતસ્તતો વિતત જુમૂતવૃન્દતયા પારિપ્લવ શિથિલ ધમ્મિલ્લ ઇવ,
સન્નસ્યમાનકુન્જરયૂથતયા સન્જાતશ્ચયથુરિવ, સાધ્વસધાવમાન હરિણગણ ચરણખરતર ખુરકોટિ પાટનોદ્ધૂત
ધાતુધૂલીપાલિ પાટલિત વિકટ કટકતયા ક્ષરિતશોણિત ઇવ,
તક્ષણપ્રબુદ્ધ કણ્ઠીરવ મુખરિત કન્દરતયા કૃતાકન્દ ઇવ, પરિસર ગહર નિભિરીસ નિઃસૂતસરીસૂપતયા
નિર્ગલિતાન્નમાલ ઇવ, ધૂર્ણમાન તરુવિટપકોટિ તાડિત જલદવૃન્દ સ્યન્દિત સીકરનિકર કોરકિતાકારતયા
સમુપજાત સ્વેદ ઇવ,
સ્ફુટિતતટોપલપતન દલિત કીચક સુષિર સંમૂર્છત્ પવન કૂટાર પરિપૂરિત ગગનતયા પ્રવર્ધમાનોર્ધ્વશ્વાસ ઇવ
વચસામવિષયં દૌસ્થ્યમભજત ॥

કૃત્વા મારુતિલઙ્ઘનોત્થિતરયાત્ત્રાનુયાત્રાં તતઃ

પર્યાયાત્પતિતા મહેન્દ્રગહનક્ષોણીરુહાણાં તતિઃ ।

મધ્યેવારિનિધિ પ્રકાશિતશિખા સેતોઃ કૃતે ભાવિનઃ

સૂત્રન્યાસનિખાતશઙ્કુનિવહભ્રાન્તિં પયોધૌ દધૌ ॥ ૨ ॥

પક્ષાભિઘાતરય રેચિત વીચિમાલા-

ત્પાથોનિધેઃ પવનનન્દન વિશ્રમાય ।

ઉત્તુડ્ગશ્ૃડ્ગકુલકીલિતનાકલોકો

મૈનાકભૂભુદુદ્ગજૃમ્ભત સમ્ભ્રમેણ ॥ ૩ ॥

તત્ર યાત્રાપ્રત્યૂહઃ પ્રત્યુદ્ભૂત ઇતિ વક્ષસા તમઃ પાતયિત્વા પ્રયાન્તમેનં સાન્તવચન્હિરણ્યનાભો બભાષે ॥

सागरेण कृतज्ञेन तवाध्वश्रान्तिशान्तये ।
मारुते प्रेरितोऽस्म्यद्य सौम्य विश्रम्य गम्यताम् ॥ ४ ॥

त्वत्पित्राळं परित्रातः पूर्वं पर्वतभेदिनः ।
तस्मान्नास्मि विपक्षोऽद्य सपक्ष एति मां भज ॥ ५ ॥

अेवं प्रार्थयमानमेनं सम्मान्य कार्यगत्या गते सति हनूमति ॥

अवलोक्य छिराण्यनात्मभ्यौ
वलमानं बलमानमाथिवजः ।
शतमन्युरपेतमन्युरासी-
त्यवमानात्मजसेवनादमुष्मिन् ॥ ६ ॥

तदनु यथापुरं लङ्कापुरं प्रति प्रधावतो हनूमतः सरणिमरुणदरुणसास्थेः पदवीं विन्ध्य एव वदनं व्याधाय
द्विरसनजननी रंभसा सुरसा ॥

उज्जृम्भितस्य तरसा सुरसां विजेतुं
पादौ पयोधिकलितौ पवमानसूनोः ।
तस्योत्तमाङ्गमभवद्गगनस्रवन्ती-
वीथीययस्मलितसीकरमालभारि ॥ ७ ॥

तनुं तनूकृत्य तदा हनूमा-
कृत्वा प्रवेशं जठरे तदीये ।
ततो विनिष्क्रम्य स यक्षपाणे-
सूत्रिविक्रमस्य डममेव यडे ॥ ८ ॥

भूयोऽपि सोऽयं रघुनाथदूत-
श्चिच्छेद गच्छन् नभरैः भरात्रैः ।
नृसिंहरंभाः पथि सिंढिकाङ्गं
छायानिरोधाद्दुपपन्नमन्युः ॥ ९ ॥

तदनु पारावारस्य पारे लम्बाशिभरिणि लम्बमानः प्रतनुतरवपुर्लङ्कापुरोत्तरगोपुरद्वारमासाद्य नितान्तचिन्तातनुसन्धानितान्त-
॥

वानरसेना कथं तरेदिममन्तरायं वितन्वन्तमुदन्वन्तं तरतु नाम कथमुपयातु यातुधानराजधानीमिमाम्, सर्वथा
वितथमनोरथो दाशरथिः, मोधीकृतार्णवलङ्घनः डेवलमडमभवम्, श्रुविता वा न वेति न जानामि जानकीति तत्र
भगवतीं सीतामवज्जिगमिषुराञ्जनेयः प्रच्छन्नसञ्चारुतेतोरस्तमयं गमस्तिमालिनः डेवलमभिललाष ॥

तदनु शातमभस्यागस्त्यसंनिधौ निक्षिभयापस्य प्रत्यासीदति प्रयोजनवेलेति प्रयेतसे कथयितुमिव प्रतीर्थी दिशं
प्रविशति भगवति भास्वति ॥

गगनतलमिदमपर मडीधर कटककान्तार समुद्भव दावपावक शिभाश्रेणिभिः किं शोणितम्,
अथवा समीप समापतत् पतद्गणरश्मि दृढतरवेष्टन निष्क्यूतानल तटतपनोपल जाल समुल्लसज्जवालापटवैः
किमापाटलितम्?

आडोस्विदागताय मित्राय मडार्धमर्धं प्रदातुं प्रमुदितयेतसा प्रयेतसा तूर्णमर्णवोदरोद्गीर्यमाज्ञ माण्डिक्यकिरणैः
किमरुणितम्?

आडोस्वित्तारापथ तरङ्गिणी सलिलमपि रसयितुमुज्ज्वलितस्य यरम सागरौवात्रेरर्शिःपुञ्जेन किमिड
रञ्जितमिति सकलजनस्य सन्देहसन्दोहं सन्दधाने सन्ध्यारागे समुदग्न्येते, सरसीरुद्धश्रेणिषु पत्रपुट कपाट
पिधानासु प्रतिमुमुद भवनं मकरन्द भिक्षामटत्सु मधुप्रत द्विजेषु, विकय कुवलय कलिकाकर्षण कषायेषु सायन्तन
वायुषु, तत धतः सञ्चरत्सु तिमिरेषु, कालागरु धूमस्तोम श्यामलितेषु टिकपाल पुरगोपुरव्यूढेषु, प्रतिकमलाकरं
प्रेङ्गुपिते विश्लेष वेदनापूर्वरङ्गे रथाङ्ग विडङ्ग दीन कुङ्कारे, नक्षत्र मालालङ्कृते गगन मतङ्गजे ॥

आविर्बभूव पूवद्विः शङ्गे शङ्गारञ्जितम् ।

तमस्तमालकान्तारकुठारः शशलाञ्छनः ॥ १० ॥

तत्तरास्तमसा रुद्धा रेजिरे गगनाजिरे ।

शैवालययसञ्छन्नाः सरसीव बिसाङ्कुराः ॥ ११ ॥

तस्मिन् प्रदोषसमये सडसा डनूमा

कीर्तिच्छटायवनि कामपनीय शत्रोः ।

आविर्बभूव सुमनःपरितोषणाय

लङ्का प्रवेश नवनाटक सूत्रधारः ॥ १२ ॥

तत्काले लङ्काधिदेवतामात्मना सड विग्रहं विधातुं गृहीत युवति विग्रहं मार्गप्रसारस्यार्गलीभूय भूयसा
तर्जयन्तीं निर्जित्य तथा वानर रयितावज्ञोपज्ञं निजनिलयविलयं सरसिजासन शासनादावेद्यन्त्या
विडितानुमतिर्मारुतिर्लङ्कायामविकलमेव मैथिलीं विविन्वन् नैरृतयङ्कवर्तिनः प्रासादमाससाह ॥

तत्र ॥

शेषा राक्षससार्वभौमनगरी रक्षश्चमूरक्षिता

तस्येदं सदनं सुवर्णशिखरं बिम्बाणामभ्रावलिम् ।

श्रेतत्पुष्पकमाडुतं धनपतेरित्यादरान्मारुते-

स्तत्रादर्शयद्विन्दु दीप किरण प्रद्योतिताशा निशा ॥ १३ ॥

अपि य ॥

आदित्यः कृतकृत्य अेष भविता सीतापतेरीदृशं
 साडाय्यं विरथय्य कीर्तिमतुलामादित्सुना सूनुना ।
 धत्यालोय्य तदा किल स्वयमपि प्यातिं ग्रीहीतुं परां
 लङ्कायां रघुनाथदूतसरणौ यन्त्रेण दीपायितम् ॥ १४ ॥

अेवमेव पर्यटन्नस्वप्नसुन्दरी सौन्दर्यमुद्रां निद्रयाप्यतिशय्य शय्यागृहे कृतसंवेशं वेशयुवति परिवृतमवरोधवधूजनभयनिरोधेन
 निरीक्ष्य तत्र वितथमनोरथो मारुतिर्विरथित बहु विध चिन्ताप्रकारः प्राकारादवप्लुतः सन्नशोकवनिकायामपि
 मैथिलीमन्वेष्टुमिष्टदेवताप्राणतिमतनुत् ॥

असौ जनकनन्दिनीं तत धतो विचिन्वन्क्षणा-
 दशोकवनिकामगादपगतान्यमार्गभ्रमः ।
 परामभिलषन् गतिं शमधनो यथा निर्मम-
 स्त्रथीमभिल किल्विष प्रशमनैकदिव्यौषधिम् ॥ १५ ॥

ततस्तस्यां नाग पुत्राग ताल छिन्ताल तमाल कृतमाल सरल बहुल वञ्जुल तिलकामलक कुटज विकुच कतक
 कक्कोलाङ्गुल लवङ्ग विकङ्कत केतकी कदम्बोद्गुम्बर कपित्थाम्बुत्य कुरवक मरुवक माकन्द कुन्द तिनदुक यन्दन स्यन्दन
 यम्पक याम्पेय पनस वेतस पलाश पाटलारसाल प्रियालु प्रायैरनेकैरनोकडनिवडैः परिवृतायां परिभ्रमन्नभ्रङ्गुष
 विकटविटप निभिडित गगन प्रपञ्चां काञ्चन काञ्चनमयीं शिंशपामारुरोड ॥

तत्र तत्पत्रसञ्छन्नगात्रः पुत्रो नभस्वतः ।
 न्यग्रोधदलसंलीनजनार्दनदशां दधौ ॥ १६ ॥

मल्वीं यूतवनादिव स्नुडिवने म्देरछेन संस्थपितां
 मालां देवकुलादिवामिषधिया क्षिप्तां श्मशाने शुना ।
 देवीमाश्रमतस्तथा स्वभवन् नक्तञ्चरेण खला-
 दानीतामपनीतवेषरथनामालोकयन्मारुतिः ॥ १७ ॥

पुनरथमेनामालोक्यैवं चिन्तां ततान ॥

ज्योत्स्नां विनापि निवसेन्निशि शीतमानु-
 श्छायां विनापि विवसेद्विवसेन्मरोडपि ।
 अेनां विना रघुपतिः परिगृह्य धैर्यं
 सप्राण अेव वसतीति विचित्रमेतत् ॥ १८ ॥

अेवं चिन्तयता ढनूमता कथमपि निशीथसमये गते निशीथिनीनाथेडपि यरमगिरि शिषरोपकण्ठ सेवामुत्कण्ठमाने
 दशकण्ठस्तु निद्राशेषेण स्मर शर प्रडारेण य कलुषीकृताक्षः सरस उरिचन्दन यर्यया जानकी दर्शनेच्छया य प्रकटित
 रागः परिवर्तित वैकक्षकमालया मकुटरत्नप्रभया य तिरस्कृतनक्षत्रमालः शनैः शनैरविशदशोकवनिकाम् ॥

રજનિચરમભાગે વારસીમન્તિનીનાં
કરતલકલિતાભિદીપિકામાર્જનીભિઃ ।
દિશિ દિશિ પરિમુદ્ધં યત્તમસ્તસ્મસ્તં
હૃદયમવજગાહે કેવલં રાવણસ્ય ॥ ૧૯ ॥

સોડયં મદાન્ધહૃદયો રઘુવીરપત્ની
સીમન્તિનીતિ હતનીતિરવાપ પાપઃ ।
આમૂલપલ્લવિતકોમલસલ્લકીતિ
વૈતાનપાવકશિખામિવ વારણેન્દ્રઃ ॥ ૨૦ ॥

એતદ્દર્શનેન વેપમાનતનુલતા મૈથિલી કાપુરુષવિષય પરુષવચન પારમ્પર્યેણ વિદીર્યમાણ હૃદયા હૃદયદયિતાશય
પ્રત્યયાદમુમેવ તૃણમન્તરતઃ કૃત્વા સ્થિતા પર્યભાષત ॥

અયિ, સકલ સમાચાર પ્રતિષ્ઠા નિષ્ઠઃ પરમેષ્ઠી નનુ કુલગુરુર્ભવતઃ પરકલત્રરતિરપત્રપાં જનયતિ હિ ગોત્રજાતાનામ્
॥

ભૂયોડપિ પચ્ચવટીપરિસરમમું જનમનુકૂલપ્રભજ્જન ઇવાનુકૂલઃ કૂવોપકણ્ઠં પરિભ્રષ્ટાં નાવમિવ યદિ નયેથાઃ, તર્હિ
તવાપિદયતે નિયતં મદીયો જીવિતેશઃ સાક્ષાજીવિતેશોડપિ ત્વયિ દયાલુર્ભવેત્ ॥

દાશરથેરજર્યાયા મૈત્ર્યાઃ પાત્રમપિ ભવિતાસિ ॥

કિન્તુ ખરપ્રમુખ નિશાયર બલ મથનસમય રુચિર લગ્ન સાન્દ્રવસા પહ્લિલ મુખમાર્યપુત્રસ્ય શિલીમુખં ભવન્તમન્તરેણ
કઃ શ્રદ્ધીત નિજહૃદય ગલિત રુધિર ધારયા પ્રક્ષાલયિતુમ્ ॥

અથવા જનસ્થાનસમરાદારભ્ય સમરાભાવાવગ્રહ તૃષિતાનાં, સૌમિત્રિ પત્નિ ચાતકાનાં શોણિતામ્બુપારણાં
તવાપનયશ્ચેતઃ સમર્થો નિવારયિતુમ્ ॥

અથ નિશિચરનાથં પચ્ચબાણીવિભિન્નં
ન હિ જનકસુતાયાઃ પ્રાપદેકાપિ વાણી ।
જનમુપનતમૃત્યું પચ્ચવડ્ત્રાહિદદ્ધં
વિશતિ હૃતવિષાધેરોષધેઃ કિં નુ શક્તિઃ ॥ ૨૧ ॥

એવં જનકદુહિતુરવધીરણાકૃણિતિમાકર્ણ્ય કોપપરાડ્ગમ્બુષો દશમુખસ્તામભિતો નિવસન્તીરારક્ષિક
રાક્ષસીરુદ્દિશ્ય “ભવત્યઃ ચતુર્ભિરપ્યુપાયૈરેનામવશ્યં વશ્યાં કુરુધ્વમ્ । ઇયમનનુકૂલા ચેદિમાં હતાશાં પ્રાતરશનાય
મહાનસં નયત” ઇત્યાદિશ્ય નિશાન્તે પ્રત્યાસન્ને નિશાન્તમેવ પ્રવિવેશ ॥

તદનુ ક્ષણદાયરીણાં ભીષણ વીક્ષણ વાઝદોષોન્મેષેણ મુકુલિત હૃદય પુણ્ડરીકા પુણ્ડરીક યૂથપરિવૃત સારડ્ગાડ્ગના
ભડ્ગીમડ્ગીકુર્વાણા ગીર્વાણ તરુણીવ શાપબલાદ્વસુધાં પ્રપત્રા જનકનન્દિની ચિન્તામેવમકરોત્ ॥

नूनं विदितवृत्तान्ते जटायुषि गतायुषि ।
माभिडस्थामार्यपुत्रः किं नाधिगतवान् प्रभुः ॥ २२ ॥

आडोस्विढ्व्यादमायया विपर्यस्त प्रकृतेः काकुत्स्थस्य किम्बनास्था सञ्जायते ॥

न केवलं मामडरदुरात्मा
कृपां य रामस्य निसर्गसिद्धाम् ।
धृष्टं न येत्संश्रितवत्सलः किं
भवेत्स तूष्णीं जगद्वेकवीरः ॥ २३ ॥

धृष्टं विलाप्य रघुपुङ्गवमेव सन्ततं चिन्तयन्ती कृष्णामूर्च्छामगमत् ॥

निशायरीस्तां निरवधशीलां
निर्भर्त्सयन्तीर्निर्भूतं निवार्य ।
अस्वप्रलोकोत्सवमात्मदृष्टं
दुःस्वप्नमेकं त्रिजटा जगाद ॥ २४ ॥

किं य ॥

उपध्वनवृक्षस्य परोक्षभावा-
दुपेत्य पृथ्वीं सुचिरं लुठन्त्याः ।
नक्तञ्चरसूत्रीमुपकर्षितायाः
सीतालतायास्त्रिजटा जटाभूत् ॥ २५ ॥

तदनन्तरमात्मत्यागाय स्पृहयन्त्यां मैथिल्यां मारुतिरियमनुपेक्षाणीया तपस्विनी नीतिममुञ्चतीति चिन्तां
परिगृह्य नेदीयानस्था बभूव ॥

ततः ॥

द्रेव्या दशाननवयोमयवज्जदीर्णा-
कर्णान्तरग्रणविरोपाणभेषजानि ।
विस्त्रम्भणार्थमयमन्वयसङ्गतानि
रामाभिर्कीर्तनमधूनि शनैर्न्यषिञ्चत् ॥ २६ ॥

तदनन्तरं समन्तात्प्रसारित नयना जनक तनया तस्यां शाभायां शाभामृगमुद्गीक्ष्य दुःस्वप्न बुद्ध्या यदित लृष्ट्या
सलक्ष्मणाय रामाय भर्त्रे भद्रमाशंसमाना जनमिमं दुरापस्वापं स्वप्नः कथमाप्नुयादिति विचिन्त्य मायया समायात
नैरृत पति बुद्ध्या तस्मान्मारुत पुत्रात् तत्रास ॥

सोऽपि समवतीर्य वयन वैश्वित्र्याञ्जनकपुत्रीं प्रत्याययितुमाञ्जनेयः कृताञ्जलिव्यञ्जिज्ञापत् ॥

कल्याणि त्वद्वियोगेन तीव्रवेगेन ताम्यतः ।
राघवेन्द्रस्य दूतं मामन्यथा मा स्म मन्यथाः ॥ २७ ॥

त्वया सः प्रस्थितचित्तवृत्ति-
र्विभावरीकोकसमानधर्मा ।
वयोऽब्रवीन्मैथिलि मन्मुष्पेन
त्वां कौशलं कोसलराजपुत्रः ॥ २८ ॥

अपि य ॥

शिरसा तव सौमित्रिकरोदभिवानम् ।
अपृच्छत्सोऽपि भद्रं त्वामधिपश्च वनौकसाम् ॥ २९ ॥

अेवमभिहितया तथा सम्भूत विसम्भतया भयादपेतया तावदनुयुक्तः पवनतनयो वालि मरुण कारुणं सुग्रीवस्य
सभ्यमाभ्याय प्रायेतस येत एव सन्तत सन्निहित रामनाम मङ्गलमङ्गुलीयकमस्यै प्रायच्छत् ॥

सौप्यावलस्य पवनात्मजनीयमान-
रामाङ्गुलीयकविलोकनवासरस्य ।
सत्यं कलां शततर्मी भुवि नैव भेजे
पाणिग्राहोत्सवदिनं जनकात्मजायाः ॥ ३० ॥

ततस्तं जानकी निःसीमलर्षां बभाषे ॥

महाभाग ! सर्वथास्य दुरात्मनः प्रत्यासीदति मृत्युरेवमनलाभिधानया विभीषणदुष्टित्रा स्वमात्रा प्रेषितया
भाषितम् । अयमभ्यनार्यशीलस्तुरीयमुपायमन्तरेण न मामार्थपुत्रस्य समर्पयिष्यति । नियतमलमपि मासादूर्ध्वं
न शक्नुयां प्राणान् कृपणान् धारयितुमिति ॥

अेतदाकार्ण्यं मारुतिर्महानुभावे ! मा भैषीः । भवतीं वलनेव तूर्णमुल्लङ्घित सागरो रघुवर यरण
सरसिजसमीपमुपयास्यामि । मामसमर्थं न समर्थयेथा एत्यभिहितवान् ॥

किं य ॥

महामलीग्नसध्रीर्षी सोऽयं वृद्धिमुपेयिवान् ।
यथा नूनमपाराशिः कुल्यातुल्यां दशां दधौ ॥ ३१ ॥
अथ तमुवाच सा जनकराजसुता मुद्विता
किमु तव दुष्करं यरणलङ्घितवारिनिधेः ।
अपि तु मया सः प्लवगपुङ्गव यास्यसि ये-
न्नियतमपायिनी परिणामेद्भवतः पदवी ॥ ३२ ॥

अन्यथ्य ॥

पातिप्रत्यङ्गुताशनेन यद्वि तं कुर्यामिदं भस्मसा-
त्सत्यं दशरथेः शरस्य न भवेदात्मोचिता पारणा ।
किं चैतस्य यशोनिशापतिरपि प्रभवानकान्तिर्भवे-
त्तस्माच्छासितरावज्ञे रघुपतौ यात्रा मम श्रेयसी ॥ ३३ ॥

अवं व्याहृतः पवनसुतो विनीतां सीतां पुनराबभाषे ॥

मायामृगेण तव मैथिलि वञ्चितायाः
शाभामृगेण पुनरागतिरित्ययुक्तम् ।
अेषा कथापि भुवने वितता यद्वि स्या
त्ता नाम रामधनुषः प्रथिता प्रशस्तिः ॥ ३४ ॥

किं बहुना । एतत्तदेव चिन्तितम् । यदर्धं राघव गृह्णियास्तदेव निश्चितम् । यत्सदृशमीदृशस्य समाचारस्य तदेव प्रकाशितम् । यदनुगुणं रावणापराध प्रतिडियास्तदेवानुमोदितम् । यदनुकूलं कुलवधूशीलस्य तदेव कथितम् । यदुच्यते क्षत्रियाणी वाणी प्रक्रमस्य तदेवोपकान्तमिति बहुशः प्रशस्य सर्वथा रामलक्ष्मणौ लङ्कामिमां प्राप्ताविति जानकि, जानीहि । अनुजानीहीमं जंनं प्रस्थातुम् ॥

काकुत्स्थेन विदितपूर्वमभिज्ञानं किमपि दीयतामिति ॥

सा तु दीर्घं निश्चस्य निश्चित्य पुरा भलु चित्रकूट तटवने तरुणतर तरु रमाणीयतया मन्दीभवन्नन्वैभवे रघुनन्दनोपधानीकृताङ्गुया मम पयोधरपरिसरे भरतर नभरात्र विरचित विदारणं धाराधर नामानं काकं रघुपतिर्व्यलोकयत् ॥

कुशरूपकुशेशयासनासूत्रं
विजडौ वासविवायसे स वीरः ।
अथ तत्कृपयाहृताक्षिमात्र-
श्चिरञ्जवी स दधौ यथार्थसञ्ज्ञाम् ॥ ३५ ॥

सौषा परिरचितकथास्मरणाद्विगुणितदुर्दशा केशपिनद्धमपरमिदमभिज्ञानमुन्मुख्य ॥

यूडामणिं कपिवरस्य ददौ दशास्य-
सन्त्रासपुञ्जितरुपाग्निदशं कृशाङ्गी ।
आदाय तम्प्राणतिपूर्वमसौ प्रतस्थे
माणिङ्गयगर्भवदनोरगतुल्यबाहुः ॥ ३६ ॥

ततः कृतकृत्य अेव निर्गत्य निजागमनं निशायरपतेः प्रकाशयितुं निजागमनमशोकवनिडां बभञ्ज प्रभञ्जनात्मजः
॥

स्वङ्कृत्यैः शाभानामवनतिमतीव प्रकटय
 न्रमार्गोऽपि भ्राभ्यन्परिकलितभङ्गः सुमनसाम् ।
 द्विजानां सन्नासं श्रुतिमधुरवायां विरचय-
 न्रयं लडकोद्याने दशवदनलीलामतनुत ॥ ३७ ॥

तदनु सरभसमारक्षिक रक्षोगण निवेदित प्रमदावन कदन कुपित दशवदन प्रेषितान् पितृपति डिङ्कुर भयङ्कुरान्
 डिङ्कुरान् प्रदस्तपुत्रेण जम्बुमालिना सल निडत्य यैत्यतोरणमुपगतवति डनूमति ॥

पुनरपि निशमितामित निशियर गणमारणो रावणः सखिवान् पञ्च पञ्चानन पराङ्मान् प्रदसन प्रमुभान्
 वलीमुभं जुवग्राडं गृहीध्वमिति प्राडिणोत् ॥

तत्र तानपि तोरण परिघेण पञ्च पञ्चतां नीत्वा मुडुर्मुडुर्दाशरथिदूतोडडमित्यात्मानमुद्धोषयन्तं डनूमन्तं नियन्तुं
 नियन्ता निपिल रक्षसामध्यक्षमक्षडुमारमध्यक्षिपत् ॥

वक्षःसङ्घट्टयूर्णोऽकृतकनकमडामित्तिचैत्योत्थयूत्या
 नक्षत्राणामकाले सरणिमरुणयन्विरलक्ष्या समेतः ।
 रक्षःशूराण्यशारा न्क्षितितलङ्कले क्षेपणीयां डनूमा
 नक्षडीडां विधातुं दशमुभनगरीयत्वरे तत्वरेडसौ ॥ ३८ ॥

तत्क्षणां क्षणदायराणां मिषतामेव निष्पादित रङ्ग निष्पेष कृत्यश्चैत्यप्रासादमुत्पाटित स्तम्भ जात जातवेदसा
 दग्ध्वा भूयोऽप्युपाश्रित तोरणः समीरणसुतो बभूव । अेनमपि वृत्तान्तं श्रुत्वा कुपितस्य निशाचरपतेर्युगपदेव
 निपेतुः पुत्रे सुत्रामजिति समितिडेतोर्विशतिदृष्टयः ॥

अनिमिषभुवने वा व्योम्नि वा भूतले वा
 समरमुपगतं त्वां वीक्षितुं कः समर्थः ।
 षति नुतिययनेन श्लाघयन्मेघनादं
 प्लवगमिड नयेति प्राडिणोद्राक्षसेन्द्रः ॥ ३९ ॥

नेतुं शोकरसं निशाचरपतेर्डन्तुं यमू रक्षसां
 तस्यान्तःपुरयोषितां रचयितुं मानं विना रोदनम् ।
 सूर्याचन्द्रमसोः प्रवेशविकलां लङ्गापुरीमग्निना
 शुङ्गां कर्तुममुष्य वासवजिता जातो रणस्तोरणे ॥ ४० ॥

सङ्ग्रामदृष्टिने तस्मिञ्जडर्ष शरवर्षिणि ।
 बर्डीव मेघनादेन मेघनादेन मारुतिः ॥ ४१ ॥

तदनु यातुधान बल प्रधान निधनकुण्डो विविधायुध वैतथ्यं विमृश्य विजयश्रीसङ्गत गन्धं गन्धवल नन्दनं
सतानन्दास्त्रेण अबन्ध दशकन्धरात्मजः ॥

तेन दिव्यास्त्रेण विवशशरीरमेनं पिशिताशनाः शण वल्कैर्बबन्धुः ॥

स मारुतेर्नैऋतपाशजन्मा

बन्धोऽभवद्वन्धविमोक्षहेतुः ।

पुरा पुलस्त्यान्ययपांसनेन

बन्दीकृतानां सुरसुन्दरीणाम् ॥ ४२ ॥

तदनन्तरमितर डननासखतया निडुतस्य दिव्यास्त्रस्य प्रभावं विभावयन् विभावरी यरपति तनूजः पवन तनयं निज
पितृ समीपमुपनिनाय ॥

सोऽयं ददर्श दशकन्धरमन्धकारि-

लीलाद्रितोलनपरीक्षितबाहुवीर्यम् ।

बन्दीकृतेन्द्रपुरवारवधूकरात्र-

व्याधूतयामरमरुञ्जलितोत्तरीयम् ॥ ४३ ॥

आपाटलाधरपुटान्तविराजमान-

दंष्ट्रामलःप्रसरशारशारीरकान्तिम् ।

सन्ध्याम्बुदान्तरितमध्यसुधामयूष-

रेभाभिराममिव वासवनीलशैलम् ॥ ४४ ॥

सङ्ग्रामकेलिपरिघट्टनभग्नभग्न

दिग्दन्तिदन्तकृतमुद्रभुजन्तरालम् ।

छायात्मना प्रतितरङ्गविराजमान-

शीतांशुमण्डलसनाथमिवाम्बुराशिम् ॥ ४५ ॥

निश्रेयसप्रणयिनीं पदवीं निरोद्धुं

त्रैलोक्यपापपरिपाकमिवात्तदुपम् ।

सूर्येन्दुपावकमडांसि तपोबलेन

जित्वा यथेष्टमभिषिक्तमिवान्धकारम् ॥ ४६ ॥

सोऽपि प्लवङ्गमभिवीक्ष्य समीरपुत्रं

शित्रीयमाणालुदयः पिशिताशनेन्द्रः ।

कैलासशैलचलनागसि शापदायी

नन्दीश्वरः स्वयमुपागतं घृत्यमंस्त ॥ ४७ ॥

ततः प्रलस्तेन विडित विविधानुयोगः प्रत्यभाषत रावणं मारुतिः ॥

अथमलमर्षपतिकुलतिलकस्य सत्यसन्धस्य पितृनियोग समुपगत वनवासनिरतस्य शूर्पकाराति बाधित शूर्पाण्णा प्रामवैरुथ्य कुथ्यत् भरप्रमुष निशियरबल पलाल जल कल्पान्तानलकल्प शिलीमुष्णस्य कपटडरिण्डननसमय परिमुषित दारा-वेषण सञ्जातसुग्रीवसम्प्यस्य समुत्पात वालिकण्डकस्य द्रुवृत्त क्षत्रवंशवन पवनसारथेस्तपोनिघेर्जामदञ्चस्य भुजबलावलेप लोपलेतोः श्रीमतो दाशरथेर्दूतोऽलं । सीतामार्ग मार्गणाय दिशि दिशि तपनतनय प्रेषितानां वानराणामेकतमः समुद्रलङ्घन जङ्घालस्तव नगर प्रमदवन सीमनि रघुवर्धर्मदारान् प्रणम्य प्रतिष्ठासुर्मदीयमागमनं प्रकाशयितुं प्रमथिताशोकवनिकानोऽकलनिवडस्त्वदर्शनं कुतूहलेन केवलमनुभूत नैरृतलूता तन्तुसन्नडनस्तव परिसरमुपासरम् ॥

आनाकलोकपरिकीर्तितसञ्चरित्र

मत्रोपरुद्ध्य रघुवंशपतेः कलत्रम् ।

वैतानवेदिजनितं पवमानबन्धुं

वस्त्रेण बन्दुमविनीत कथं यतेथाः ॥ ४८ ॥

किं य ॥

प्रेङ्भन्ती पिशिताशया रणामुष्णे सौमित्रिपत्रिक्षतं

त्वद्गात्रं परितः पतत्रिपरिषच्छत्रच्छविं मा गमत् ।

द्राक्ष्यौलस्य पुलस्त्यवंशविलये सम्भाविते त्वत्कृते

कान्तानां नयनान्तवान्तसलिलं मा भून्निवापोदकम् ॥ ४९ ॥

अध्वादरोऽपि परदारपरिग्रहे त्व-

मिक्ष्वाङ्गनायककलत्रमनार्यं मा गाः ।

वाताशनोऽलमिति किं विनतासुतस्य

आसानिलाय भुजगः स्पृहयालुतालुः ॥ ५० ॥

बाहुयन्मनिषङ्गकोटरा-

दुधृत्तो रघुपतेः शरोरगः ।

प्राणवायुमविनीत तावकं

कालयापनमपास्य पास्यति ॥ ५१ ॥

किं अङ्गना ॥

मायामृगे समरनाटकसूत्रधारे

शाण्णामृगे य भवतः प्रतिकूलवाले ।

दृष्टोद्यमस्य रघुनायकसायकस्य

मुक्त्वा प्रणामकवयं कवयं किमन्यत् ॥ ५२ ॥

अेवं निशम्य कुपितः पिशिताशनेन्द्रः

प्राणानमुष्य उरतेति भटानवादीत् ।

आजन्मशुद्धमतिरत्र विभीषणस्तं

दूतो न वध्यं इति शास्त्रगिरा रुरोध ॥ ५३ ॥

रावणोऽपि विभीषणं भाषणमङ्गीकृत्य “प्लवङ्गानामङ्गेषु लाङ्गूलमेव वरम् । तदेव कार्पास वाससा संवीतं वक्षि सात्कृत्य यत्परे यत्परे द्रोषानुद्धोष्य सप्रहारं नगरं परितः सञ्चारयत” इति राक्षसानादिदेश ॥

तेषु तथा कुर्वाणेषु ॥

निर्णयाविषयमस्य वालतः

कर्णिकारनिकुरुम्भकर्भुरः ।

निर्मिषेणगणभाज्यसञ्चया-

दुन्मिषेण भगवानुषुर्बुधः ॥ ५४ ॥

अेतद्भूतान्तमारक्षिक राक्षसीगणं गर्वोदीर्णं वर्णितमाकर्ण्य दूयमानं मानसां जानकीं दुताशनमुपस्थाय “शीतो भव उन्मत्तः” इति प्राञ्जलिः प्रार्थयत् ॥

घोरस्य राघवकलत्रतपोभयाग्ने-

र्मा भूवमिन्धनमलं क्षणमित्यवेत्य ।

शैत्यं वितत्य दहनः पवमानसूनो-

र्वालाग्रसीम्नि मणिदीपे धवावतस्थे ॥ ५५ ॥

तदनु पवनतनयोऽपि “पुरमिदं न भलु सुव्यक्तं नक्तमालोक्यम् । तस्मादनलसाक्षिकमेव पुरमभिलमालोक्यामि” इति यामिनीथर गणं परिश्रित तोरणपरिघेण जघान ॥

सीताभिधानकमलां प्रभवे प्रदातुं

लङ्कार्णवं क्षुम्भित सैन्यं तरङ्गं भीमम् ।

वेधा ममन्थं डिल रञ्जुत्पुञ्जङ्गराज-

भोगावृत्तेन पवनात्मजमन्दरेण ॥ ५६ ॥

अथ दण्ड्यमानायां लङ्कायाम् ॥

रक्षःस्त्रीवदनारविन्दरजनीं विश्वम्भराबर्हिणी-

वर्षारम्भदशां दशाननयशः कादम्बकादम्बिनीम् ।

वैधव्योचितं वेषनिश्चितमनो लङ्कावधूटीजटां

वैदेख्यास्त्रिजटासमां समकिरद्भूम्यां उन्माम्निवि ॥ ५७ ॥

અપિ ચ ॥

એતદ્વિક્રમવીક્ષણેન જનિતામાનન્દબાષ્પોદ્ભતિં
 રક્ષોનાથભયાત્પિઘાતુમનસાં વિદ્યાધરાણાં મુદા* ।
 વ્યાજવ્યાહૃતયે યથા પરિણામેદ્ભૂમ્યા તથોજ્જમ્ભતે
 સ્વલોકેડપિ કલિન્દશૈલતનયાકલ્લોલશઙ્કાવહા ॥ ૫૮ ॥

*તદા ઇતિ પાઠભેદઃ ॥

આદૌ નીલાંશુકશ્રીસ્તદનુ મરકતાબદ્ધનીવીવિભૂતિઃ
 કસ્તૂરીપદ્મભઙ્ગી ક્ષણમપિ વિકચ્ચેન્દીવરસ્રક્કસપત્ની ।
 પશ્ચાત્સ્નિગધાગ્જનાભા જઘનકુચકટીકણ્ઠનેત્રેષુ જાતા
 દિક્કાન્તાનાં તદાનીં દશમુખનગરીદાહસમ્ભૂતધૂમ્યા ॥ ૫૯ ॥

હા તાત હા જનનિ હા સુત હા સહાય
 હા પૌત્ર હા પ્રિયસપ્તિ ક્વ નુ હા હતોડસ્મિ ।
 ઇત્યાદિ પૌરપરિદેવનભારવાગ્મિ-
 રાપૂરિ રાવણપુરી શિખિના પરીતા ॥ ૬૦ ॥

ચૈર્વૈન્દારકસુન્દરીજનમુખે નીરાજનં નિર્મિતં
 નિર્મેઘે ગગનેડપિ ચૈર્વિરચિતા સૌદામિનીસંહતિઃ ।
 તે દ્વિત્રાણ્યપિ વાસરાણિ ન ગતા નિર્વાણમૌર્વાનલ-
 જ્વાલાડમ્બરમ્બુધૌ વિદધિરે વાલાનલોઘત્કણાઃ ॥ ૬૧ ॥

આદીપ્યમાનપવનાત્મજ વાલસઙ્ગા-
 દઙ્ગારશોષવિભવામવલોક્ય લહ્હામ્ ।
 વ્યોમ્નિ સ્થિતા નિશિચરાઃ સ્વગૃહાણિ નૂનં
 નિર્વાપયન્ત ઇવ નેત્રભવૈઃ પયોભિઃ ॥ ૬૨ ॥

ચક્રે શકજિદાણ્યા રણમુખે યત્કર્મ રક્ષોગણ-
 સ્તત્કર્તુ ક્ષણદાયરક્ષિતિભુજા યુક્તોડપ્યશક્તો ભવેત્ ।
 સામાર્થિશ્ચ હનૂમતા પરિચિતો લહ્હામધાક્ષીઘથા
 તત્પિત્રા મરુતા યુતોડપિ ન તથા દાહક્રિયાયાં પટુઃ ॥ ૬૩ ॥

તસ્મિન્હનૂમદરણિપ્રભવે હુતાશે
 શુદ્ધિં વિધાય પતિમેવ સમેતુમૈચ્છત્ ।

लङ्केश्वरेण रणकेलिकुतूडलेन
 बाडोर्बलादपट्टता सुरराजलक्ष्मीः ॥ ६४ ॥

वायामिदानीं किमु विस्तरेश
 लङ्कापुरीं रावणबाहुगुमाम् ।
 काकुत्स्थदूतोऽयमुपेत्य यके
 कृतान्तदूतस्य सुभप्रवेशाम् ॥ ६५ ॥

पौलस्त्यपातकिसमागमजायमान-
 मेनः पुनान एव वानरयायजूकः ।
 निर्वर्तिताक्षविजयो निजवालवह्नौ
 दुत्वा पलाशसमिधः सुगतिर्बभूव ॥ ६६ ॥

लङ्कादाडेऽप्यनार्तां रघुपतिदयितां यारणोक्त्या विदित्वा
 सानन्दस्तां प्रणम्य प्रतिगमनविधौ प्राप्य तस्या नियोगम् ।
 आरुड्यारिष्टशैलं निधिमपि पयसां स्वैरमुत्तीर्य वेगा-
 व्यङ्गे गत्वा मडेन्द्रं प्लवगकुलपतीन्पूर्वाङ्कामान्ढनूमान् ॥ ६७ ॥

अथ यथार्हं सैन्याधिपान् संमान्य मारुतिस्तैरनुयुक्तः स्व वृत्तान्तमभिलमाप्न्यातवान् ॥

तदनु पवनतनय वयनमुदिता वानर वरुथिनी यूथनाथानुयाता तद्दर्शनं जनितामानन्दं दाशरथौ सुग्रीवे य संविभजयेव
 विवक्षितमडमिकया धावन्ती मध्येसरणि दधिमुषकृतावनं मधुवनं ढनूमदनुमत्याभितभूय मधुपान सुभमनुबभूव
 ॥

अथाब्रवीद्भिरिवरतुङ्गमङ्गदं
 कृताञ्जलिर्दधिमुष अेष रोषवान् ।
 वलीमुषान्मधुभजने शिलीमुषा-
 न्भवानिमान्जटिति निवारयेदिति ॥ ६८ ॥

अयमप्येनमवोचत् ॥

दशमुषपुरमध्ये वीक्षिता मैथिलीति
 श्रवणामधु वितीर्णं येन वीरेण मड्यम् ।
 दधिमुष यदि सोऽयं भाषते को निरुन्ध्या-
 न्मधु पिबतु यथेच्छं वाङ्मिनी वानराणाम् ॥ ६९ ॥

तदनु भयवशा समुपगत दधिमुष वयन विदित मधुवन कदन परिगणित जनक दृष्टितु दर्शनं जनिता प्रमदभर
 भरितस्तपनतनयस्तत्र तनुविकृतिमतनुता दधिमुषागमन निमित्त सम्पत्तिम् ॥

आरुड्याद्रिमथावरुड्य विपिनान्यासाध नानाङ्गला-
 न्यास्वाधे प्लुतमारथय्य वदनैरापाधे वाधेकमान् ।
 आलिङ्ग्य दुममकमं मधवशादाधूय पुच्छच्छटा
 मारादाविरभूदम्प्रथमिकापीना कपीनां यमूः ॥ ७० ॥

निद्राक्षयादरुणितेन समीरपुत्रः
 सौमित्रिनेत्रयुगलेन निपीयमानः ।
 यूडामणिं करतले कलयन्ववन्दे
 पादारविन्दयुगलं भरताग्रजस्य ॥ ७१ ॥

अकलेशसम्भूतगतागताभ्यां
 वितीर्णविस्तीर्णमडाणवोऽपि ।
 आनन्दसिन्धौ पृतनासमक्ष-
 मक्षस्य उन्ता नितरां ममज्ज ॥ ७२ ॥

आनीतयूडामणिसंनिधाना-
 दाविप्रभोदेन रघूद्रुडेन ।
 तत्रानुयुक्तः पवनात्मजन्मा
 विज्ञापयामास कृतप्रणामः ॥ ७३ ॥

लङ्कापुरोपवनसीम्न्यथ राजपुत्री-
 मालोक्यं निशियरीगणबाध्यमानाम् ।
 केनापि पातकवशेन सुपर्णलोके
 बन्दीकृतमिव भुजङ्गमराजकन्याम् ॥ ७४ ॥

दिव्यास्त्वदीयान्वयकीर्तनेन
 त्वन्मुद्रया य व्यपनीय शोकम् ।
 वार्तामिभिज्ञानमयीमयायं
 प्रस्थातुकामः परिपूर्णाकामः ॥ ७५ ॥

ब्रह्मास्त्रवित्रस्तजयन्तकृत्यां
 कथामभिज्ञाप्य वने प्रवृत्ताम् ।
 चिरं रुदन्त्या जनकेन्द्रपुत्र्या
 यूडामणिः प्रेषित श्लेष तुभ्यम् ॥ ७६ ॥

किं भङ्गना ॥

द्वे तस्याः प्रतिष्ठासूनसूनाशौकपावितान् ।
मुद्रयित्वा प्रपन्नोऽहं तवाभिज्ञानमुद्रया ॥ ७७ ॥

॥ इति श्रीविदर्भराजविरचिते यम्पूराभायणे सुन्दरकाण्डः समाप्तः ॥

Encoded and proofread by Seshadri nsesha92 at yahoo.in

——
Sundarakandam from Champuramayana
pdf was typeset on April 9, 2023

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

